

เรื่องนี้สืบเนื่องมาจากเมื่อครั้งที่เมืองลำพูนมีไก่ขาววิเศษภายหลังจากที่พระเจ้าอาทิตยราชทรงมีชัยชนะต่อกรุงละโว้ แล้วต่อมาทรงมีรับสั่งให้พวกช่างเนาวกรรมทำปราสาทขึ้นใหม่หลังหนึ่งแล้วปลูกหอจันทาคารที่ลงพระบังคนไว้ ณ ที่ใกล้ปราสาทนั้น ครั้นสำเร็จเสร็จเรียบร้อยและเสด็จขึ้นประทับบนปราสาทหลังใหม่ พระเจ้าอาทิตยราชก็ได้ประสบกับสิ่งแปลกประหลาดเป็นที่อึ้งเนื่องจากมีกาตัวหนึ่ง คอยตามรบกวนเวลาที่พระองค์เสด็จไปลงพระบังคนที่หอนั้น ทุกครั้งที่พระเจ้าอาทิตยราชเสด็จไปเพื่อกิจดังกล่าว การเฝ้ากรรมตัวนั้นก็จะมีบินโฉบไปโฉบมาเหนือพระเศียรเป็นที่รำคาญยิ่งนัก ทิวกาลวันหนึ่ง พระเจ้าอาทิตยราช เสด็จไปลงพระบังคนตามปกติ กานั้นก็โฉบเฉียดพระเศียรไปมาดุจแมลง ช้ำยังสลัดสิ่งสกปรกตกต้องพระเศียรเสียอีก พระเจ้าอาทิตยราชทรงพิโรธถึงขีดสุด จึงมีรับสั่งให้อำมาตย์ราชบุรุษเข้ามาเฝ้าซึ่งที่ประทับ ณ ปราสาทแห่งใหม่นั้น

“กาตัวนี้บังอาจนัก มันคอยบินโฉบไปโฉบมาได้ทุกวัน ที่ข้าลงไปปฏิบัติกิจประจำวันเป็นดังนี้หลายวันแล้ว ในเจ้าทั้งหลายจัดการดักจับเอาตัวมาให้”
อำมาตย์ราชบุรุษ ได้ฟังรับสั่งก็อึ้งเกล้าถวายความจงรักภักดี ทูลอาสาจะจับกาตัวนั้นมาให้จงได้ ก็เรียกไพร่พลเข้ามาพร้อมกับเครื่องมือและเครื่องดักต่าง ๆ พยายามอยู่ตั้งสองสามวันก็หาจับกาตัวนั้นมาได้ไม่ พระเจ้าอาทิตยราชเห็นดังนั้นก็ทรงหกลกพระทัยเป็นหนักหนา จึงรับสั่งให้จัดพิธีบวงสรวงเทพารักษ์ที่บันดาลให้จับกาตัวนั้นได้แต่โดยดีเป็นที่อัศจรรย์นัก พวกอำมาตย์ราชบุรุษก็นำกาตัวนั้นเข้าถวายพระเจ้าอาทิตยราช พระองค์ทรงดำริจะให้ประหารกาตัวนั้นเสีย แต่ก็ยังแคลงพระทัยอยู่ ไม่รู้ว่าจะเป็นด้วยอำนาจเทพารักษ์หรือหาไม่ประการใด ๆ จึงให้จัดการประหารกาตัวนั้นไว้และให้ขังกรงเอาไว้ ครั้นราตรีการ พระเจ้าอาทิตยราชก็ทรงสุบินนิมิตว่ามีเทพยดามาแสดงแก่พระองค์พร้อมทั้งสั่งว่า “พระองค์จงให้นำเอาทารกเกิดใหม่ได้ ๗ วัน มาไว้กับกรงกาเถิด ให้ทารกนั้นได้ฟังเสียงกาทุกวัน ๆ ก็จะทำให้ภาษาภาคาได้” เทพยดาบอกแล้วก็อันตรธานหายไป พระเจ้าอาทิตยราชตื่นบรรทมแล้วเสด็จออกข้างหน้าในวันรุ่งขึ้น ได้ทรงเล่าพระสุบินนั้นแก่พระราชครูโหราจารย์ทั้งหลายและรับสั่งให้จัดทาทารกเกิดใหม่มากระทำการตั้งคำบอกของเทพยดา บรรดาอำมาตย์รับสนองพระบรมราชโองการแล้วก็นำมาปฏิบัติตามทุกประการ ครั้นจำเนียรกาลผ่านไป ทารกซึ่งอยู่ในที่สังคกับกาที่เจริญวัยใหญ่ขึ้นมา จนสามารถที่จะเข้าเฝ้าภาษาพูดของกาได้ และฝ่ายกาตัวนั้นก็เรียนเข้าเฝ้าภาษาของมนุษย์ดุจกัน พระเจ้าอาทิตยราชได้ทรงทราบก็ตรัสสั่งให้เด็กนั้นชกไข่เถลถามความเป็นไปเป็นมาแต่หลัง กานั้นก็ทูลให้ทราบถึงเรื่องราวความเป็นมาที่ตนต้องกระทำการอันเป็นที่ขุนเคืองพระทัยแต่กาลก่อน “ข้าแต่บรมกษัตริย์เป็นเจ้า อันสถานที่ซึ่งพระองค์ได้ทรงสร้างหอจันทาคารนั้น หากเป็นที่ประดิษฐานพระบรมธาตุแห่งองค์สมเด็จพระสรรเพชญ์พุทธเจ้า และพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงตรัสสุทโฎกพยากรณ์ไว้แก่พวกเมงคบุตร ในกาลครั้งอดีตนั้น อันว่าพญากาเผือกอันเป็นอัยกาของผู้ชานี้ก็ได้สั่งไว้ให้อยู่รักษาสถานที่นี้ พระมหากษัตริย์ไม่ทรงทราบว่าที่มิ่งมงคลสถาน จะมาลงบังคนกระทำให้ไม่สะอาด ผู้ชานี้จึงได้ขัดขวางสิ่งวิประการเพื่อจะเตือนมิให้พระองค์กระทำการลามก ณ สถานที่นี้ หากพระบรมกษัตริย์ไม่เชื่อคำพูดข้า ก็ขอทรงโปรดปล่อยพวกข้าจากกรง ข้าจะนำเอาพญากาเผือกผู้เป็นอัยการของข้ามาแต่ป่าหิมพานต์ให้แสดงที่นี้โดยพิสดารแก่พระบรมกษัตริย์” พระเจ้าอาทิตยราชได้ทรงทราบถึงข้อความเหล่านั้น โดยคำแปลของเด็กน้อยจึงโปรดให้เปิดกรง ปล่อยกาตัวนั้นให้บินออกไปสู่ป่าหิมพานต์ ต่อมาไม่ช้า ก็พาเอาพญากาเผือกผู้เป็นปู่มาเฝ้าพระเจ้าอาทิตยราช พญาเศวตกาษะราชก็แสดงธรรมแก่พระเจ้าอาทิตยราชโดยนัยดังกล่าวมาแล้วข้างต้น เสร็จแล้วพญาเศวตกาษะราชก็พาบริวารกลับคืนสู่ป่าหิมพานต์” ทางฝ่ายเมืองหิริภุญไชยพระเจ้าอาทิตยราชซึ่งบังเกิดพระทัยเลื่อมใสศรัทธาในคุณพระพุทธรเจ้า จึงเสด็จลงจากราชนิเวศน์รับสั่งให้ข้าราชการบริวารจัดการกวาดล้าง ชำระมลทินนำดินที่ไม่ดีไปทิ้งเสียที่นอกพระนคร แล้วนำดินที่ดีมาถมทำให้บริบูรณ์ขึ้น แล้วให้เล็กรื้อราชคฤหาสน์อันเป็นที่ประทับของพระองค์ออกไปให้พ้นจากที่นั้น ครั้นแล้วก็มีรับสั่งให้กระทำที่นั้นเป็นปริมณฑลกลมรอบกว้างสามสิบลวา โดยทราบและไปรยปรายเงินทองให้หาได้หนึ่งศอก

ระดับประดาด้วยสุคันธชาติดอกไม้ของหอม ปักราชวัตรฉัตรธงโดยลำดับ แล้วทรงสักการบูชาพระบรมสารีริกธาตุด้วยรูปเทียนเป็นอันมาก ต่อมาทรงให้ประกาศข่าวรื่องให้ชาวเมืองมาร่วมสักการะด้วย ครั้นนั้น ชาวนครต่างก็แตกตื่นกันมาสักการะพระบรมสารีริกธาตุกันเป็นการใหญ่ ทุกคนมีพระที่ปฐพีเทียนมาลาเครื่องจตุศันธวาไสโรจสร้อยอย่างพร้อมเพรียง ภายหลังการสักการบูชาดังกล่าวก็ปรากฏผลอันน่าปลื้มเปรม คือบังเกิดรัตนผอบบรรจุพระธาตุขนาดเท่าปัสถุสี ผุดขึ้นจากพื้นปฐพีให้เห็นดังปฎิทารีย์รุ่งโรจน์โชติฉานให้เห็นทั่วกันแล้วก็กลับคืนลงในภาคน้ำปฐพีดังเก่า

ขณะที่พระธิดากระทำอิทธิปาฏิหาริย์นั้น ก็เอิกเกริกโกลาหลด้วยเสียงแซ่ซ้องสาธุการ และเสียงประโคมดุริยดนตรี ฆ้อง กลอง แตรสังข์ กังสดาลสนั่นหวั่นไหวทั่วไป ในพระนครพระเจ้าอาทิตย์ราชก็ทรงชื่นชมโสมนัสในศุภนิมิตครั้งนี้เป็นอย่างนัก ทรงโปรดให้แต่งการสถาปนาพระบรมธาตุเจดีย์ใหญ่สูงหนึ่งแสนสามวา ณ ที่บรรจบพระธาตุนั้น แล้วสั่งให้สร้างโบสถ์วิหารการเปรียญ ศาลาน้อยใหญ่เป็นมหาอารามหลักนครหริภุญไชย พระองค์ทรงบำเพ็ญราชกุศลเป็นอนเนกประการ พระนครก็เป็นผาสุกเกษมสำราญหาทุกข์ภัยมิได้ พระเจ้าอาทิตย์ราชเสวยราชสมบัติสืบต่อมาอีก ๕ พรรษา ก็เสด็จสวรรคต พระโอรสทรงพระนามว่า “รัตนราช” ครองราชย์สมบัติสืบต่อมาได้ ๕ พรรษา ก็สิ้นพระชนม์ พระราชบุตรของพระรัตนราช ทรงนามว่า “สรรพลีทธิราช” ครองราชย์สมบัติต่อไปได้ ๔๕ พรรษา ก็ประชวรเสด็จสวรรคต พระโอรสทรงนาม “เชษฐราช” ได้ครองราชย์สมบัติสืบต่อไปได้ ๑๕ พรรษาก็ถึงซึ่งทิวงคต ต่อจากนั้นมีราชวงศ์อื่น ๆ ขึ้นครองเมืองหริภุญไชยอีกหลายชั่วอายุ ครองอยู่ ๒๐ ปีบ้าง ๑๒ ปีบ้าง พระองค์ก็ครองอยู่เพียงหนึ่งปีก็สิ้นพระชนม์ ลูกถึงศักราช ๕๖๙ ราชบุตรโยธราชได้ครองราชย์สมบัติสืบต่อมาอีกสองชั่วราชวงศ์จึงถึงพญายี่บา ซึ่งได้ครองราชย์สมบัติเมืองจูลศักราช ๖๓๓ พญายี่บาเจ้าเมืองหริภุญไชยก็ได้พญาเบิกผู้ครองราชย์บุตรไปครองเมืองเขลางค์ ครั้นต่อมาอีกประมาณ ๑๐ ปี มีขุนฟ้า จารุบุรุษของพระเจ้าเม็งรายแห่งนครโยนก เข้ามารับราชการอันเป็นจารกรรมใช้เวลาถึง ๗ ปีก็เป็นผลสำเร็จสมความมุ่งหมาย พระเจ้าเม็งรายยตราทัพเข้าชิงเมืองลำพูนในขณะที่พลเมืองกำลังตกอยู่ในภาวะที่ลำบากยากเข็ญ พญายี่บาหนีไปหาพญาเบิกผู้บุตรที่นครเขลางค์ และต่อมาอีกหลายปี พญาสองพ่อลูกก็ได้ยกกองทัพขึ้นไปสู้ประยุทธ์กับราชบุตรของพระเจ้าเม็งรายอีกแต่ต้องพ่ายแพ้และพญาเบิกเสียชีวิตในการรบครั้งนั้น

